

למדיניות ישראלית חדשה בדרום לבנון, ביטחון ושלוש עם בעלי-ברית (ב)*

וליד פארס

הנהגה האפשרויות העומדות לפני ממשלת ישראל.

1. שמירה על הסטטוס קוו

סוריה, ממשלת ביירות, החיזבאללה והעולם הערבי דוחים את האפשרות הזאת, והם יחדשו את מלחמתם בכל החזיתות כדי להחליש את צה"ל ואת צד"ל, ולגרום להם את מרב האבדות. חוגים ערביסטיים בארצות-הברית ובאירופה, בשילוב עם גופים המתנגדים לליכוד בישראל עצמה, פועלים לחיסולה של רצועת הביטחון, כדרך להדק את החבל סביב צווארו של המחנה הלאומי. אנו מכירים בעובדה שסוריה והחיזבאללה ימשיכו במלחמת ההתשה שלהם נגד המובלעת הנוצרית ונגד צפונה של ישראל במחיר נמוך מאוד: גוויות של שיעים וקטיושות ותחמושת שנקנו על-ידי אירן. מבצע "ענבי זעם" המחיש, למרבה הצער, שלא זו בלבד שתגובות קלסיות נגד מטרות חיזבאללה, באמצעי טכנולוגיה מתקדמת, אינן משיגות את מטרותן, אלא שהן יחזרו אל ישראל כמו בומרנג מדיני בזירה הבינלאומית. למעשה, מנקודת-ראות אסטרטגית, הסטטוס קוו הנוכחי משנה את מאזן הכוחות ברמת המיקרו. עם הזמן תשתנה גם רמת המקרו מן הקצה אל הקצה. הבה נראה מה יהיו ההתפתחויות:

רצועת הביטחון וצפונה של ישראל נתונים להתקפות בלתי-פוסקות מצד החיזבאללה. ישראל מגיבה בכוח רב וגורמת לאבדות בקרב אזרחים ולקול זעקה בעולם.

האוי"ם, והעולם הערבי-איסלאמי מגנים את ישראל ככובשת, אירופה מצטרפת לביקורת, וארצות-הברית קוראת להרגעת הרוחות ולפתרון הבעיה. האופוזיציה בישראל מותחת ביקורת על הממשלה וקוראת לנסיגה חד-צדדית מרצועת הביטחון. נוכח הלחצים הכבדים מחוץ ומבית, שוקלת הממשלה הלאומית של ישראל שתי אפשרויות: להישאר ברצועת הביטחון ולהחריף את פעולות התגמול נגד החיזבאללה, או לסגת חד-צדדית. אם תנקוט ישראל בדרך השנייה, עלולות להיות לכך מספר תוצאות. אם הממשלה תחליט לעמוד בלחצים, הנהגה תפתח חזית הצפויות. מאחר שישראל אינה נוקטת צעדים מהותיים ברמה הפוליטית ברצועת הביטחון, ודווקא משום שאינה רוצה להתערב בענייניה הפנימיים של לבנון, יריביה מפיקים תועלת מן הטיעון הטוב ביותר של ממשלת ישראל, לדעתה: הביטחון. ואכן, בעוד ירושלים מתווכחת עם העולם וטוענת שנוכחותה בלבנון היא מטעמי ביטחון בלבד, תשובתו של העולם הזה הגיונית למדי: צאו משם, ויהיה לכם ביטחון.

אבל במציאות, הכוחות האנטי-ישראליים בדרום יתחזקו, ונוכחותם בלבנון תהיה לגיטימית יותר. החיזבאללה יצטייר כגיבור לאומי, והטרוריסטים שלו יזכו לשבחים כ"לוחמי חירות" (אפילו מפי פלגים שמאלניים קיצוניים בישראל). גם העוינות האמריקנית המסורתית כלפי רוצחיהם של הנחתים ובני-הערובה האמריקניים בביירות הולכת ומשנה את פניה. האנשים "המעשיים" בושינגטון רואים ברשת הנמצאת בשליטתה של אירן "התנגדות פטריוטית לכיבוש הבלתי-מוצדק של מדינה ריבונית בידי ישראל". יתר על כן, משטר טאזף מקדם בברכה מנהיגי חיזבאללה נוספים בפרלמנט שלו, וכנראה גם בממשלתו. צבא לבנון, שאורגן בידי הסורים,

* חלקו הראשון של המאמר התפרסם בחוברת הקודמת של נתיב. תשומת-לבם של הקוראים מופנית לעובדה שהמאמר נכתב לפני ההחלטה על הקדמת הבחירות בישראל (המערכת).

מוצף לאיטו ביסודנים. צד"ל זוכה לגיוניים מכל עבר כסוכן מרושע של ישראל, וקציני עומדים לדין בביירות, שלא בפניהם.

ממשלת ישראל מוצאת את עצמה בהדרגה כשהיא לכודה במחויבות הזאת. רצועת הביטחון מקיזה את דמו של צה"ל ומעכירה את דמותה הפוליטית של ירושלים. בקרב הנוצרים המתגוררים ברצועת הביטחון, עמוד השדרה של האזור, גובר הייאוש. הלחצים הבינלאומיים הגוברים מקשים יותר ויותר על המדינה היהודית, טענותיה של ממשלת לבנון צוברות אהדה בזירה הבינלאומית, ואין להניח שהמדיניות האמריקנית במזרח התיכון תשלים לנצח עם המצב השורר בדרום לבנון – "החזית הערבית-ישראלית הפתוחה האחרונה". אנו צופים אפוא שהסטטוס קוו הנוכחי יתערער עם הזמן. ישראל תיאלץ לסגת חזרה צדדית, ותעניק לאסד ולאירן ניצחון מכריע בקנה-מידה מזרח-תיכוני. הבה נבחן עכשיו את האפשרות של נסיגה חזרה צדדית.

2. האפשרות לסגת חזרה צדדית

תרחיש זה, של "המקרה הגרוע ביותר", זוכה לתומכים משני סוגים בישראל. הדוקטרינה של השמאל ושל שלום עכשיו, שזנחה את הכלל של "שטחים תמורת שלום", מאמינה באמת ובתמים שבוויתור לסוריה ולחיזבאללה תוכל ישראל להשיג שקט בפועל בגבולה הצפוני. חסידי דוקטרינה זו גורסים שישראל לא היתה צריכה כלל להיות שם, ושרצועת הביטחון, דהיינו "הכיבוש של אדמה ערבית", הוא הסיבה להתגברות הטרור. הקיצוניים במחנה זה אינם מהססים לתקוף את בעלי-בריתה של ישראל ולהשחיר את פניהם כ"בוגדים באחיהם הערבים". דוקטרינה זו, שהיתה נקוטה גם בידי הממשלה הקודמת בתחומים מסוימים, נובעת מההשקפה הפוסט-ציונית. תהליך אוסלו, שגרם להיווצרות עובר של מדינה פלשתינית והחליש את יסודות הציונות בארץ-ישראל, תרם גם לעמדה הדוגלת בנטישת רצועת הביטחון, בלי להתחשב בגורלה של אומה בעלת-ברית, שחייליה ואזרחיה נלחמו ונהרגו יחד עם שכניהם היהודים. שמעון פרס היה על סף מתן הוראה לפינוי רצועת הביטחון, אילו נבחר מחדש. ירשיו, ובראשם יוסי ביילין, מנהלים כיום מסע דומה כדי לקדם מהלך כזה.

המחנה הלאומי והממשלה הנוכחית אינם מקבלים את הדוקטרינה שיש לפייס את חיזבאללה ואת סוריה. אדרבא, מאז 29 במאי 1996 ישראל חזרה והדגישה את התנגדותה לעסקה ברמת-הגולן, להקמת מדינה פלשתינית במלוא מובן המילה ביהודה ובשומרון, ולחלוקת ירושלים. ממשלתו של נתניהו דוגלת בדעה שהיא הקבינט האנטי-טרוריסטי ביותר בתולדותיה של ישראל. ככל שהדברים נוגעים לרצועת הביטחון, פקידי ממשל בישראל חזרו על העיקרון מהתקופה שקדמה ל-1992, דהיינו, שיש להילחם בטרור ולחשוף את החסות שנותנת סוריה לפעולותיו של החיזבאללה מלבנון. עם זאת, התפיסה של נסיגה חזרה צדדית אינה נחלתן הבלעדית של ממשלות העבודה. יש לזכור שבשנים 1983 עד 1985, ועקב נסיבות שונות, נסוגה ממשלת הליכוד שכיהנה אז, חזרה צדדית ובהדרגה, מעאליו,

מהרי השוף, מאיקלים וממזרח צידון, וכל הנסיגות האלה גררו בעקבותיהן מעשי טבח עקובים מדם בנוצרים. הנסיגה החזרה צדדית בשנות השמונים היתה הגיונית, במידה מסוימת, נוכח התנהגותה של ההנהגה הנוצרית בביירות, אבל נסיגה ללא תנאי מרצועת הביטחון היא דבר בלתי אפשרי כמעט בימי ממשלת ליכוד. אך למרות נוסחה זו, ההתפתחויות הנוכחיות מלמדות שניתן לשקול מהלך כזה, ואולי הוא אף יישקל.

הניתוח שביסוד נטישה כזאת של רצועת הביטחון בנוי על שיקולים מעשיים, ונגזר מן ההקשר הנוכחי שנתקבל בירושלה מתהליך אוסלו. בתמצית, ממשלות העבודה ויתרו לערבים ויתורים מרחיקי-לכת. במאזן הכוחות הפוליטי חלו שינויים. הממשלה הלאומית נזקקת לכל כוחה ומרצה כדי לצמצם את הנזקים שנגרמו ביהודה ובשומרון, וכדי לבלום את האיומים המרחפים מעל רמת-הגולן. בהקשר חדש זה ישנם סדרי עדיפויות, ודומה שרצועת הביטחון אינה עומדת בראשם.

אבל ישנם שני גורמים נוספים המקרבים את ישראל לנטישת אזור החיץ. מצד אחד, מסע נואש של החוגים הערביסטיים בארצות-הברית, שהדיו נשמעים גם מחוגי האופוזיציה בישראל והוא מקובל על העולם הערבי, לוחץ על הממשלה הנוכחית להפנות מאחיזתה בדרום לבנון, כדרך לאון את עמדתה הנוקשה במסלול הפלשתיני והסורי. מצד אחר, עכשיו כבר ברור שסוריה והמשטר בביירות הצטרפו למערכה על-ידי הצגת העמדות הנכונות, המקנות אמינות מאין כמותה ליזמה שמובילים האמריקנים. קיצורו של דבר, בעוד ששליחיה של ארצות-הברית מנסים לשכנע את ירושלים לצאת מרצועת הביטחון חזרה צדדית, דמשק וביירות מפזרות את השיקוי המשכר הפוליטי במינון המתאים. הסורים ובעלי-בריתם בלבנון טוענים שמהלך כזה יזיק למעמדו של אסד באזור. אנשי התקשורת הסוריים בביירות מציפים את העיתונות בקריאות מצוקה לארצות-הברית שלא תזרו את התהליך. הם פורטים על תמימותה של ישראל, ומצפים שאסד יגרום לכך שממשלת ישראל תאמין שהוא יפסיד במשחק הזה. אם נסיגה חזרה צדדית תחליש את אסד, טוענים חסידי המהלך בירושלים ובוושינגטון, כנראה שזה הדבר הנכון לעשות. אבל כרגיל, הרב-אמן מדמשק גרור את יריבו "לשכנע אותו להסכים" למה שלמעשה הוא רוצה מאוד להשיג! רבים מהדוגלים בנסיגה חזרה צדדית בישראל משערים שמהלך כזה ידחק את אסד לפינה, אבל העובדות דלקמן מוכיחות שיישום התכנית ישנה לרעה את מעמדה של ישראל במאזן הכוחות האסטרטגי באזור. ראשית, סוגיית "הערובות". עברו הלא-מפואר – והידוע היטב – של אסד מעיד על סוג הערובות שלו. הכוונה לא רק לאינספור ההפרות של התחייבויותיה של סוריה בלבנון, אלא גם לביקורת של המחנה הלאומי בישראל על האמון העיוור של מפלגת העבודה באסד. גם הנוצרים בלבנון וגם הישראלים הלאומיים צברו ניסיון בנוגע ל"ערובות של דמשק". חיזוי העתיד אינו משימה קשה. אחרי משאומותן קשה, במטרה לשכנע את האדון אסד לעשות את העסקה, תתחייב סוריה כלפי ארצות-הברית לפרוק את החיזבאללה מנשקו בתמורה לנסיגה חזרה צדדית של ישראל. אסד יציית להסכם "זה", אבל "לא יהיה אחראי" לתוצאות הצפויות ממנו. ואכן, בעסקת חבילה מעין זו, נסיגתה של ישראל

מדרום לבנון לא תתבצע תחת מטר קטיושות, וגם הגליל לא יספוג את נחת זרועם של הטילים האיסלאמיים מיד לאחר הנסיגה. התרחיש הזה, שיקושט ויופּה על-ידי המתווכים האמריקניים, אפשרי בהחלט. הוא יקסום מאוד לממשלה החדשה בישראל, מפני שהוא יסיר מעליה את לחצייה של וושינגטון, ישתיק את האופוזיציה בכנסת ויפרוק את סוריה מנשקה הפוליטי בלבנון. אבל הבעיה במעין-ערובה זו היא ההיבט הלא-יסולח של המנגנון.

המרכיבים שיש לערוב להם הם: (א) שהחיזבאללה בלבנון יפּרוק מנשקו סופית, בייחוד בדרום; (ב) שקטיושות לא יפּלו יותר בגליל, ו-ג) שארצות-הברית תערוב למחויבותה של סוריה. את כל המרכיבים האלה ניתן לעקוף והם ייעקפו:

(א) במקום שהשלטונות יפרקו אותם מנשקם, יועלו אנשי החיזבאללה על נס בביירות ובדמשק, וייכנסו לעיר הבירה במצעד ניצחון. מי שישולב בצבא לבנון יהיה החיזבאללה, ולא צד"ל. המוג'אהדין פשוט יחליפו את המדים שלהם, וילבשו מדים חדשים יותר. יזכרו את הטרוריסטים הפלשתינים לשעבר שהפכו ל"משטרה פלשתינית" ביהודה ובשומרון! אנשי חיזבאללה נוספים ייסוגו לעמק הבקאע, בצפון לבנון, אבל רובם יישארו בדרום, ואפילו ישוטטו בגלוי ברצועת הביטחון לשעבר. למעשה, "פירוק הנשק" מעל החיזבאללה, נוסח סוריה, הוא התגשמות החלום האירני.

(ב) טילי הקטיושה ימשיכו לנחות בגליל גם אחרי הנסיגה החד-צדדית, מן הסיבה הפשוטה שההתנגדות האיסלאמית לישראל אינה מוגבלת ללבנון. יש לזכור שלפני הקמתה של רצועת הביטחון נפלו קטיושות על הקיבוצים "כדרך לשחרור פלשתיני". אחרי "הניצחון ברצועת הביטחון", תפקידו של החיזבאללה בלבנון יתרחב, ולא יצטמצם.

(ג) לערובות הדיפלומטיות האמריקניות בנוגע לסוריה יש מסורת של כישלונות. כל עוד אין רצון לחסל את משטרו של אסד בלבנון, וושינגטון לא תפעיל כוח כדי לאכוף על סוריה מחויבות כלשהי. חוץ מזה, מי שיפרו את ההסכם יהיו שלוחיו של אסד בלבנון, ולא האריה "המכובד" מדמשק. למעשה, מלחמת ההתשה המחודשת נגד ישראל – אחרי חיסול רצועת הביטחון – תאפשר לאסד להקשיח את עמדתו ברמת-הגולן, מפני שכוחותיו יתפרסו, טכנית, קילומטרים ספורים מראש הנקרה.

מבחינה אסטרטגית, גם בלי התפרצות מחודשת של האלימות מעבר לגבול הלבנוני במשך זמן מה, תשיג סוריה יתרון חד-משמעי על פני ישראל, מפני שהיא תשתלט על השטחים הגבוהים של לבנון. יש להניח שיתרחש שינוי ניכר מבחינה גיאוגרפית. הפרלמנט הלבנוני החדש, שאמור להיות פרר-סורי ויסודני עוד יותר מאשר בעבר, יכונן פדרציה, או קונפדרציה עם "האחות הגדולה", וזה נוסף על עשרות ההסכמים הצבאיים והסכמי שיתוף-הפעולה בין שתי הממשלות "האחיות". רמת-הגולן, נכס המגן העיקרי של ישראל, תאוגף מאחור, ויאבד עליה כל. אבל חשובה יותר מסופו הצבאי של אזור החיץ תהיה

רעידת-האדמה הדמוגרפית שתטלטל את האזור. אין ספק שאחרי פירוק צד"ל, תצטמצם הנוכחות הנוצרית באזור בקצב מהיר. את מקום הנוצרים יתפסו עשרות אלפי שיעים, שרובם יגויסו לחיזבאללה. שרידי הנוצרים ברצועת הביטחון (לרבות גזין) שיהיו מוקפים בים של שיעים ומוסלמים אחרים, יחדלו למלא כל תפקיד שהוא בכל הסדר פוליטי עתידי. מיליון שיעים יפרידו בין ביירות לנקורה. שינוי זה יהיה המהפך הדמוגרפי הגדול ביותר סמוך לגבולותיה של ישראל מאז 1948. היעלמותה של רצועת הביטחון תוביל להיווצרותו של אזור דמוי עזה, אלא שדרום לבנון, "נוצרים-ריין", ייהנה מתמיכה של עורף ענקי, מביירות עד טהרן. לחצים אלה יהיו חזקים יותר מאשר בעזה, המוקפת על-ידי חצי-האי סיני, או ביהודה ושומרון, הגדורות על-ידי בקעת הירדן.

התוצאה החשובה ביותר של פירוק רצועת הביטחון, אחרי נסיגה חד-צדדית של ישראל, תהיה העובדה שהתהליך יהיה בלתי-הפיך. לאחר שישראל הקימה את אזור החיץ שלה בדרום לבנון, היא נהנתה מיתרונות גיאוגרפיים עוצומים מ-1975 עד 1990. מצד אחד, בביירות השתוללה מלחמת אזרחים. לא היתה שום ממשלה מרכזית שהיתה מסוגלת להתנגד לישראל ביעילות (לא במישור הפוליטי ולא במישור הצבאי). מלבד זאת, המחנה הנוצרי במזרח ביירות מילא תפקיד של משקל-שכנגד לכוחות האנטי-ישראליים, וביניהם סוריה, אש"ף, ואחר כך החיזבאללה. ההתנגדות הנוצרית במרכז לבנון היתה הספוג שקלט את הפעילות הערבית בלבנון, ואפשר לישראל להבטיח את עליונותה בדרום. מצד אחר, כיסי ההתנגדות הנוצריים לאורך הגבול אפשרו להקים מובלעת, שנקראה לעתים "לבנון החופשית" ולעתים "רצועת ביטחון". ישראל חייבת להודות שללא הנוצרים באזור, היתה נוכחותה במקום הופכת לסיוט, מפני ששום גוף מוסלמי לא היה מסכים להקים כוח צבאי למחצה שיעשה יד אחת עם ישראל, וישראל היתה נתקלת בהתנגדות עזה הרבה יותר. דרום לבנון מוסלמי טהור, "הכבוש בידי ישראל", היה מצליח להתגבר על ישראל כבר לפני זמן רב. נסיגה חד-צדדית מרצועת הביטחון, ובעקבותיה פירוק של צד"ל ושקיעת הנוכחות הנוצרית, ימנעו מישראל כל יתרון בעתיד. כמו במקרה של הגדה המערבית, הסוגיה המוטלת על כף המאזניים בדרום לבנון אינה עליונותה הצבאית של ישראל במקרה של סכסוך, אלא המאבק הדמוגרפי. לא זו בלבד שהמדינה היהודית תאבד את חופש הפעולה שלה מצפון לגליל, אלא שירושלים תבזבז את ההזדמנות היחידה שהיתה לה, מבחינה היסטורית, להקים ברית של המיעוטים באזור. רצועת הביטחון בלבנון היא הגשר הגיאוגרפי היחיד – והאחרון – בין ישראל ללאומים לא-ערביים, לא-מוסלמיים, במזרח התיכון.

המסקנה היא אפוא שנסוגה חד-צדדית מדרום לבנון תהיה שוות-ערך להפלה מלאכותית אסטרטגית בקנה-מידה לאומי ואזורי. מכיוון שמעבר לכל שיקול אחר, ירושלים אינה יכולה, ואינה צריכה, להרשות לעצמה לנתק את צינור החמצן של השכן הצעיר והנאמן מצפון. במקום זאת, ולמרות לחצים מבית ומחוץ, הממשלה הלאומית של ישראל היא אולי הגוף היחיד שיש ביכולתו לסייע להתנגדות המקומית לצמות ולהתפתח, ולעניות זעטנן, היא גם הגוף היחיד שצריך לעשות זאת.

אם רצועת הביטחון תיעזב לאנחות, ישראל לא תוכל עוד לעולם לשנות את מדיניותה באזור. נוכחותה של ישראל ברצועת הביטחון אינה פועל-יוצא של כיבוש גרידא, אלא המוצר הסופי של ברית מקומית עם המדינה היהודית. מבחינה היסטורית, תושבי קליעה, עין אבן, רמיש ועיירות נוצריות נוספות, הם שאפשרו לחיילי צה"ל להרגיש בדרום לבנון כמו בביתם השני. ברגע שצד"ל ייעלם מהשטח, הישראלים יחישו את מלוא זעמה ודחייתה של כל חברה ערבית-מוסלמית קיצונית. ישראל תטרוק את הדלת בפני שלום אמת, שלום עם יידיים, אחת ולתמיד.

אפשרות חלופית: ממשל עצמי בדרום לבנון

אנו משוכנעים שרוב הישראלים, ובייחוד הציונים שבהם, מעדיפים בתוך-תוכם לראות מצפון לגליל עם יידידות. לפני 1982 נהג הישראלי הממוצע לחלום על היום שבו ייפגשו יהודים ולבנונים ויקימו שותפות כלכלית איתנה. בימי המלחמה הסכימו כמעט כל היהודים בישראל שיש לגלות מחויבות מוצקה לתושבי רצועת הביטחון ולאנשי צד"ל. יחסה האוהד של ישראל כלפי בעלי-בריתה המקומיים בדרום לבנון נובע מן התמונה המצטיירת של חיילי צה"ל וצד"ל הנלחמים ונהרגים למען עניין משותף: ביטחון וחירות.

בסופו של חשבון, אנו יודעים שהעם בישראל יעדיף להתקיים ליד ידידיו ובעלי-בריתו ולא לצד אויביו, אפילו אחרי הבטחה לשלום. אבל המציאות של רצועת הביטחון, נטישתה על-ידי הנוצרים בצפון תחילה, ואחר כך השלמתה ההדרגתית של ירושלים עם העיקרון של "שטחים תמורת שלום", חרצו מספר חריצים בתפיסה הראשונית של ישראל לגבי רצועת הביטחון. בתמצית, בעיני ישראלים אחדים, אזור הביטחון – כפי שתוכנן והוקם בשנות השמונים – התיישן ואיבד מערכו. ספוג מדמם, ללא תקווה. מאזור "שאין לגעת בו", הפכה רצועת הביטחון ל"קלף מיקוח על שולחן המשא-ומתן עם סוריה". תפיסה חדשה זו לגבי צד"ל ותומכיו נולדה כתוצאה ממבוי סתום. בגלל תסמונת "שלום הגליל", ההרס העצמי של המחנה הנוצרי בלבנון בתחילת שנות התשעים, והמהפך הפוליטי שבתפיסה "שטחים תמורת שלום", לא נותרה כל חלופה אחרת אלא נטישתה של רצועת הביטחון, בסופו של דבר, בהקשר כזה (העבודה: לרצות את אסד) או אחר (הליכוד: להביך את אסד). אלא שאת ההחלטה החלופית, אי-אפשר להבין, והיא לא תוכל להצליח, ללא הבנת כל מה שנלווה לה. להלן התנאים המוקדמים להנהגתה של המדיניות החלופית:

1. ישראל אינה ניצבת רק בפני האתגרים הנוכחיים, הצומחים מהשלמת תהליך השלום של אוסלו או מהשעייתו, אלא בפני תרבות פוליטית שלמה באזור: תרבות הדוחה את הפרויקט הציוני ושואפת להשמיד לבסוף את מדינת ישראל. אם הממסד הפוליטי הישראלי מאמין באמת ובתמים שהסביבה הערבית-מוסלמית מוכנה לשלום אמת, כי אז אין צורך במדיניות חלופית בלבנון. למרבה האירוניה,

אם האליטות השולטות באזור מתקדמות באמת לעבר פתרון סכסוכים בדרכי שלום, אין הנוצרים הלבנוניים צריכים לייעץ לממשלת ישראל לשנות את מדיניותה. גם הנוצרים הלבנוניים וגם הישראלים צריכים להמשיך לפי הדוקטרינה של "שטחים תמורת שלום". דא עקא, שרוב המומחים למזרח התיכון יודעים שזה לא המצב.

2. ישראל חייבת לפעול בלבנון – בדרום תחילה – כדי לסכל מראש איומים עתידיים. אם אכן סוריה, אירן ובעלי-בריתן בלבנון שואפים להביס לבסוף את ישראל, הדרך היחידה הפתוחה למדינה היהודית היא להקים את מערכי ההגנה האסטרטגיים שלה בתוך לבנון, ולא בתוך ישראל.

3. ישראל חייבת לפעול בלבנון בשיתוף-פעולה עם הלאומנים הלבנוניים, המחויבים אידיאולוגית לקיומה של ישראל כמדינה יהודית, ולא רואים בה רק גוף נסבל, או מקבלים אותה ככוח כובש חזק ביותר.

על בסיס הנחות אלה, חייבת מדינת ישראל לבחור באפשרות לסייע להקים מעין ממשלת ביניים בדרום לבנון. להלן היסודות של פרויקט מעין זה:

א. לגיטימיות לאומית

אחרי התמוטטותה של הממשלה החוקית של גנרל עאון, ב-1990, ופירוקן של המיליציות הנוצריות בין 1991 ל-1994, איבדו הנוצרים את כל מעמדם בכוח המשפטי והממשי במדינה. למרות השתתפותם של נוצרים ייחידים במשטר המוסלמי, הפרו-סורי, הקהילה הנוצרית "נמצאת מחוץ למערכת", כפי שמגדירים זאת רוב מנהיגי הרוחניים והפוליטיים עצמם. הקמתה של כל ממשלה שהיא, בחלק כלשהו מאדמת לבנון, תבטא ללא ספק את הסכמתם ואת תמיכתם של הרוב המכריע של הנוצרים, וכן של מוסלמים ודרוזים רבים שאינם מרוצים מהמצב הנוכחי. ה"לגיטימיות" הלאומית של ממשל עצמי בדרום לבנון תשטש את התדמית השלילית שדבקה בישראל מפני שהקימה את צד"ל, הנתפס כצבא-בובות. לגיטימיות זו תנבע ממספר שלבים, על בסיס העקרונות של הגדרה עצמית, דמוקרטיזציה וזכויות האדם. הופעתה של לגיטימיות עממית ולאומית על פני קילומטר רבוע אחד בדרום לבנון תהיה, כשלעצמה, ניצחון כביר על סוריה, אירן וכוחות הטרור. השפעות לוואי נוספות יהיו: תהליך של דה-לגיטימציה של המשטר בביירות, תשובה למאמצי החוגים העריבסטיים באמריקה, ואשראי עצום שייזקף לזכותה של הממשלה הלאומית בישראל. אפשר לנהל את הקרב הזה, ולנצח בו – לא בכדורים, אלא בקלפיות.

ב. מעמד משפטי

הקהילה הבינלאומית, ובייחוד הממשל האמריקני, מכירים אמנם רק בממשלת ביירות, וימשיכו לנהוג כך אחרי שינוי אפשרי, אבל הופעתה של חלופה כזאת תבקיע סדק באמינותו של המשטר הפרו-סורי. בסופו של חשבון, ממשלה פופולרית אבל לא-חוקית הצליחה לגבור תמיד על ממשלה לא פופולרית חוקית שאינה נהנית מלגיטימיות.

התכונה הבולטת ביותר של המשטר הפרוסורי השולט כיום בביירות היא שאין שום גוף לבנוני הקורא עליו תיגר. האדון אסד פעל בסבלנות במשך חמש-עשרה שנה כדי להשתלט על מעמדה המשפטי של לבנון בזירה הבינלאומית. מה שאינו יכול לעשות מסוריה, יכולה ממשלה בשליטתו לעשות מביירות. כל קריאת תיגר על המבצר החוקתי שלו בביירות, אפילו בדרכי שלום – תערער את מעמדו באזור ואת הלגיטימיות שלו בזירה הבינלאומית. תפקידו של אסד בלבנון, כפי שהוא מצטייר לעיניים חיצוניות, הוא שומר האחדות. ברגע שיופיע גוף שייבחר בצורה דמוקרטית ויקרא תיגר על המוסד הדמוקרטי פחות בביירות, גלי הספקות יגיעו עד דמשק. מעמד משפטי בזירה הבינלאומית הוא דבר רופף. לגיטימיות חיה ותוססת בדרום לבנון תחליש בסופו של דבר את מעמדה המשפטי של ביירות, ואולי אף תערער אותו כליל.

ג. ההשלכות בלבנון עצמה

עצם הופעתה של צורת ממשל חדשה בדרום לבנון, גם בדמותה המוגבלת, הצנועה והלא-מתוחכמת ביותר, תכה גלים פוליטיים בלתי-צפויים בלבנון. הציפיות שלנו נעות מתחזית לטווח המידי ועד לטווח הארוך, ומרצועת הביטחון עד טריפולי.

תחילה בתוך "אזור החיץ". ממשלה מקומית תחזק את הכוחות העממיים ותעניק לציבור סיבה שכדאי להקריב למענה. עמים זיהו את עצמם תמיד לפי המוסדות שהצליחו לעצב את תוכם במרידיהם. התנועה הציונית היתה הדוגמה הטובה ביותר בעולם להסתמכות על כוחות עצמה. הלאומיות של הנוצרים הלבנוניים בדרום לא תוכל להפוך למציאות ללא מוסד לאומי. במקום 2,500 חיילי צד"ל, יגויס צבא לאומי שימנה אלפים. ההגירה מן הדרום תואט, היוצאים יתחילו לחזור, ועמם עצמתם הפיננסית. גרעינה של מדינה כזאת, עם נמל ימי בנקורה ונמל-תעופה במרג' עיון, עודפי מים וקשרים כלכליים הדוקים עם העורף הישראלי, יוכל לעמוד על רגליו, ועוד איך.

המדינה החופשית בדרום תצית את דמיונם של מאות אלפי לבנונים הכלואים בכלא הסורי הגדול, מעבר להרי גזין. הנוצרים במרכז לבנון ילכו מבחינה מוסרית אחרי האור המנצח ממרג' עיון, וההתנגדות הלבנונית לסוריה תיעשה נועזת יותר. אנו מצפים לנדידה גדולה לאזור החופשי. אלפי גברים ונשים צעירים שהשתחררו מאשליותיהם יצטרפו לכוחות החמושים החופשיים בדרום, ויפטרו את ישראל מהצורך להחזיק באזור כוחות גדולים. דיזיודנד נוסף של הכלכלה המקומית הגואה יהיה ההשקעות הפיננסיות של מהגרים. למרבה האירוניה, אזור חופשי מבחינה כלכלית ימשוך אליו את ההון הנוצרי העצום שאינו רוצה להצטרף לתכניות של ח'ירי. קילומטר רבוע אחד בדרום לבנון, מובטח על-ידי ממשלה לגיטימית, ימשוך אליו מיליונים, אם לא מיליארדים, של דולרים שיצאו מלבנון. המשוואה פשוטה למדי: הונם של הלבנונים הגולים מארצם מעדיף אולי את המוסדות הפיננסיים של ממשלת בובות סורית בביירות על פני תוהו ובוהו כלכלי באזור הנשלט בידי מיליציה. אבל כלכלה לבנונית חופשית בדרום, שתהיה קשורה לשותף היהודי האמין שלה, מושכת

הרבה יותר מהסיכויים הקודרים להיות חמץ לכלכלה הסוציאליסטית הסורית הכושלת.

ולבסוף, הקמתו של ממשל עצמי ברצועת הביטחון תשנה את מאזן הכוחות בתוך לבנון מבלי לשלם על כך מחיר צבאי ממשל כזה יאפשר צמיחה וחופש בדרום, בניגוד ליסודנות הגואה בצפון. זו רק שאלה של זמן עד שמחזור חדש שיתחולל באזור ימוטט את אי-הסדר של הכיבוש הסורי. רק אז תבין ירושלים כל צורכה, ובסופו של דבר גם וושינגטון, את החשיבות ההיסטורית של הכנת הקרקע לאפשרות נוספת בלבנון. למרבה האירוניה, חלופה לישראל ברצועת הביטחון תהיה גם חלופה לעולם אחרי שחרורה של לבנון.

ד. ההשלכות על ישראל

התוצאות, מבחינתה של ישראל, רבות מספור. מבחינה צבאית, כוח לוחם לבנוני גדול יותר צפונית לגליל פירושו יתר ביטחון לעם היהודי. הכוח המזוין החדש, שיהיה כפוף לממשל העצמי, אמור להיות גדול ובאיכות גבוהה יותר. תארו לעצמכם צירוף של יחידות נוצריות שלחמו נגד אש"ף בביירות, נגד הסורים בהר לבנון ונגד החיזבאללה בכל מקום. בזכות מוטיבציה גבוהה יותר, יוכלו הקצינים והחיילים הלבנוניים הנוצרים להתמודד לא רק עם איומי החיזבאללה, אלא להוות גם חלק מאסטרטגיית הבלימה של הבעתי באזור, בבוא הזמן. ניסיון העבר במובלעת הנוצרית במרכז לבנון נותן מקום לתקוות גדולות. יש להסב את צד"ל לצבא לאומי, הקשור בברית עם המדינה היהודית, ולא מיליציה שכל-כולה תלויה בישראל. בתחומי המודיעין והביטחון, ממשלה מקומית יכולה לגייס די משאבים כדי להילחם בטרור, לא רק בדרום, אלא בכל לבנון, ומחוץ לה. גם כאן, אפשר ללמוד רבות מהניסיון שנרכש במזרח ביירות. עם הזמן, ובהדרגה, האזור החופשי יוכל לשאת במעמסת הצרכים הכלכליים בדרום שלו. ישראל תוציא פחות על משימות אזרחיות בדרום לבנון. יתר על כן, ישות שתקום באזור ושהופחה בה רוח-חיים מחדשת, עם קשרים בתפוצות שלה, תביא תועלת גם לכלכלתה של ישראל. נוסף על מיליוני התיירים הנוצרים מכל העולם, המהגרים הלבנוניים יבואו במאות אלפיהם לבקר ב"מדינה הנוצרית" האחרונה במזרח התיכון.

התסמונת הלבנונית בחברה הישראלית תדעך לאיטה, ותסלול את הדרך לאמון מחדש בין שני העמים. הניסיון היומי באזור החופשי יבשר את ההצלחות שיבואו בעקבות השלום העתידי, אחרי שחרורה של לבנון. הממשלה הישראלית שתשיג ניצחון מעין זה בצפון תזקוף לזכותה הישג עצום כעושת שלום אמתי. ממשלת נתניהו תוכל להשיג מעשית מה שממשלת בגין חלמה עליו בשנות השמונים. איך תוכל אופוזיציה פנימית כלשהי למתוח ביקורת על מעורבותה של ישראל בתהליך של דמוקרטיזציה ושיווי זכויות לעם מדוכא, שמחירה יהיה נמוך הרבה יותר מאשר אי-פעם בעבר? איש במזרח התיכון אינו יכול לטעון לכתר של משחרר.

ה. ההשלכות על האזור

יש לצפות שסוריה ואירן יצאו למערכה נגד הממשלה המקומית החדשה בדרום לבנון. כן יש לצפות שרבים

ז. ההשלכות על אמריקה ועל הקהילה הבינלאומית

כיצד תוכל ארצות-הברית למתוח ביקורת על תהליך דמוקרטי גלוי בדרום לבנון, כאשר רוב הפוליטיקאים האמריקניים (עד כה) מותחים ביקורת נוקבת ביותר על דיכוי החירויות בשאר חלקי המדינה על-ידי סוריה? כיצד יוכל הממשל לגנות את ישראל על שהיא מרשה לחלק מהאוכלוסייה הלבנונית ליישם את עקרון ההגדרה העצמית ולהגן על זכויות אדם בסיסיות? האם הרוב הנוצרי של העם האמריקני ימשיך לשתוק כאשר ממשלת ארצות-הברית תזמין את סוריה, ומשום כך גם את החיזבאללה, לדכא בכוח את הקמתה של ממשלה צעירה זו, בעוד ישראל מגנה על העובר של מדינה נוצרית במזרח התיכון? לממשל מקומי ברצועת הביטחון יהיה קול, והקול הזה יישמע לא רק באמריקה, אלא בכל רחבי העולם. אם המערב מצטייד כיום בטיעונים רבים במטרה לכפות על ישראל לצאת, הרי אחרי הקמתה של דרום לבנון החופשית רבים מהטיעונים האלה יתרוקנו מכל תוכן.

ח. ההשלכות על איתנותה וגמישותה של ישראל

מבחינה טכנית, ישראל תמשיך במדיניות הביטחון שלה, כל עוד גבולה הצפוני מאויים. נוסף על טיעון לגיטימי זה, יוכל הגורם המקומי החדש להעלות טענות חדשות: חופש זכויות אדם ודמוקרטיה. במקום להתגונן, מבחינה פוליטית, ישראל תצא למתקפה, ומצבם של סוריה ותומכיה באזור יהיה הפוך. הופעתו של "עניין לאומי" חדש באזור תשחרר את המדינה היהודית מתפקיד הקולטת של כל ההתקפות הפוליטיות. שינוי זה במאזן הכוחות הפוליטי וההתקשורת יורגש בעיקר במערב, ובייחוד בארצות-הברית. תיאורי מצוקתו של מיעוט, בעיצומה של הסתייגות גוברת והולכת במערב מן היסודנות האיסלאמית, ובעקבות הדוקטרינה של שלום עם זכויות אדם, ישפיעו במידה רבה על זירת המידע. במקום שיתארו אותה ללא הרף רק ככובשת של אדמות ערביות, תוכל ישראל להצטייר סוף סוף, לפחות בעיני דוברי המיעוטים האלה – כ"משחררת של אומות מדוכאות".

4. תנאים חיוביים

פריקט זה ניצב על קרקע מוצקה, ואינו תיאורטי בלבד. אנו טוענים שכיום קיימים שלושה תנאים חיוביים לפחות:

1. בבירת לבנון אין כיום כל מנהיגות נוצרית שתוכל לסכל את היזמה, כפי שאירע ב-1982. אחרי נפילתה של מזרח ביירות, שום פוליטיקאי נוצרי אינו יכול להעמיד פנים, או להכריז על עצמו, שהוא הדובר היחיד של הקהילה הנוצרית, כמו שקרה עם בשיר גימאייל ב-1982. סילוקו של גנרל עאון ב-1990, ותמרונו של סמיר גיעוע על-ידי הסורים ב-1994, יצרו חלל ריק במרכז. מרכז הכובד של הנוצרים הלבנוניים עבר היום דרומה, ויתחזק עוד יותר אחרי

בעולם הערבי יאשימו את ישראל שהיא גורמת לחלוקת לבנון ומקימה ישות "ציונית" על גבולה הצפוני. אבל האם אין המדינות המטרופות מאשימות את ישראל בין כה וכה בכל פגע רע באזור? האם הארצות האלה ינמיכו את רמת העוינות שלהן כלפי ישראל אם הדרום יימסר לידיהם של אסד והחיזבאללה?

ברור שלא. מנקודת-ראות פשוטה של ריאלי-פוליטיקה, הופעתו של גורם חדש על בימת האזור תשחק את כוחו של הציר טהרן-דמשק יותר מכל דבר אחר. במקום להתמקד אך ורק בישראל, ייאלץ המחנה הקיצוני להתמודד עכשיו עם בעיה חדשה. אבל הפעם, ה"ישות" שהם יתנגדו לה לא תהיה "זרה" (אין פירוש הדבר שישראל זרה) והיא גם לא תשתוק.

למעשה, הלבנונים "הדרומיים" ייאלצו להגן על זכויותיהם ולעמוד בפני ההתקפות של הקיצונים באזור. הנוצרים הלבנוניים יוכלו סוף סוף להטיל את כובד משקלם לצדה של ישראל במלחמה נגד הטרור ושאיפות ההתפשטות של האיסלאם, באמצעות הרדיו והטלוויזיה והרשתות העולמיות. אחת מתוצאות הלוואי של שדה-הקרב הפוליטי החדש שיתפתח באזור, המרכיב השלישי של תהליך השלום המקיף, כפי שהוגדר על-ידי ראש-הממשלה נתניהו, יהפוך סוף סוף למציאות, מפני שכל עוד ישראל קוראת תיגר לבדה על "הישגיי" העולם הערבי בנוגע לזכויות האדם, מעמדה יהיה פגיע. אבל כאשר תקום ישות שנייה, קטנה ככל שתהיה, ותעלה את אותן הסוגיות, במושגים של דמוקרטיזציה ופגיעה בזכויות האדם, תיתכן פריצת-דרך פסיכולוגית. שערו בנפשכם דרום לבנון חופשית המשמיעה גם היא קריאות לדמוקרטיזציה ולחירויות לקהילות מדוכאות ולמיעוטים באזור.

גם הערבים המתונים יושפעו. אם יהיה גוף מזרח-תיכוני נוסף – דרום לבנון החופשית – שיצטרף לקריאתה של ישראל לשחרור חברתי באזור, ייתכן מאוד שערבים מתונים יצטרפו לקואליציה. ברגע שתוקם תנועה לבנונית עממית, יקל יותר על ערבים יחידים ועל ארגונים דמוקרטיים לתת את ידם למאמץ, וזה יהיה אפשרי גם מבחינה תרבותית.

ו. ההשלכות על התפוצה הלבנונית

הקהילות הלבנוניות הנוצריות בתפוצות יוכלו סוף סוף להתגייס ולפעול למען "מדינה חופשית" ולמען עניין לאומי. הממשל העצמי החדש, שיפעל משטח לבנוני, יוכל לנצל את המשאבים האינסופיים של המהגרים הלבנוניים, שהסורים וערבים אחרים לוטשים כיום את עיניהם אליהם. ביירות מנסה כיום, לא בלי התנגדות רבה, להסתגל לעולם העצום של שישה-שבעה מיליוני נוצרים לבנוניים החיים בחוץ-לארץ. ממשלה שתוקם במרג' עיון תהיה הבלם הדרוש לעצירת התהליך. רק ממשלה לבנונית רצינית ונחושה בדעתה, אי-שם על אדמה לבנונית, תוכל לגייס מאות-אלפי לבנונים אמריקניים שיציפו את גבעת הקפיטול ואת הבית הלבן במכתבים, בפקסים ובדואר אלקטרוני, עוד לפני הפגנות. מבניין אחד ויחיד במרג' עיון יוכלים הגלים להגיע עד מרכזי הממשל האמריקני. ירושלים מעולם לא תפסה את ערכה של רצועת הביטחון במושגי ריאלי-פוליטיקה.

1. יש להקים ועדה משותפת, שתכלול אסטרטגים ישראלים ונוצרים לבנונים. מאגר חשיבה קבוע זה יכין את התכניות ויביא אותן לידיעת ממשלת ישראל. יש לבחון את כל ההיבטים לפני יישום. המתכננים צריכים ללמוד משגיאות העבר ולהתכונן היטב לכל האפשרויות.
 2. אחרי אישורה, יש להסביר את התכנית היטב לממשלת ישראל, וראשי הכנסת חייבים להסכים לסעיפיה העיקריים. המנהיגים הישראליים ומנהיגי הנוצרים הלבנוניים יקחו חלק בתהליך ההסברה.
 3. השלב הראשון המידי שיש ליישמו בדרום לבנון הוא ארגונו מחדש של פיקוד צד"ל. הצוות החדש חייב להיות שותף אידיאולוגי לברית, להבין את התכנית שיש ליישם, להאמין בה, ולהיות מוכן לבצעה. הפיקוד החדש חייב להיות בעל כישורים פוליטיים וצבאיים מוכחים בשנים האחרונות. הוא חייב להיות מסוגל לתקשר עם אנשי דרום לבנון, עם הלבנונים בתפוצות, ועם מנהיגי ישראל ומנהיגים יהודיים בתפוצות. פיקוד דרום לבנוני שיארגן מחדש הוא גורם מכריע בלבנון החופשית.
 4. במקביל לארגונו מחדש של צד"ל, יש להקים מוסד פוליטי שיפקח על יישום התכנית. הפיקוד החדש של הצבא יוכפף למוסד הפוליטי, וזה יהיה כפוף לנוצרים של לבנון. יו"ר המוסד הפוליטי ייבחר על ידי חבריו. מפקד צד"ל יהיה חבר המוסד, וגוף פוליטי זה ימלא את התפקיד של ממשלת מעבר עצמית, עד להקמתה של רשות שתיבחר בבחירות דמוקרטיות.
 5. המטרה הראשונה של המוסד הפוליטי תהיה לבסס את הלגיטימיות שלו. הוא ייזום פעילויות, וביניהן הסברה נרחבת לתושבי דרום לבנון ובתפוצות. תהליך ההסברה יוביל להתגייסות הדרגתית של הנוצרים הלבנוניים בלבנון ומחוץ לה.
 6. אחד הצעדים העיקריים לקראת לגיטימציה יהיה ארגון בחירות בדרום לבנון, והקמתה של מועצה מקומית מייצגת, שייכללו בה גם נציגי התפוצות. הקמתן של זרוע מחוקקת וזרוע ייצוגית תסלול את הדרך להקמתה של זרוע מבצעת לגיטימית.
 7. בדרום לבנון יוקם ממשל עצמי מקומי, בתמיכת הנוצרים בתפוצות. "הממשלה" החדשה תקבל על עצמה את האחריות הפוליטית, הביטחונית והפיננסית ברצועת הביטחון לשעבר, תוך התחשבות בצורכי הביטחון של ישראל באזור זה.
- שתופיע ממשלה חדשה כזאת. למעשה, בגלל הכיבוש הסורי, רצועת הביטחון היא במרכז עניינם של הנוצרים, ובסופו של דבר תהיה מרכז ההנהגה הנוצרית. אין להניח שהסכם בין ישראל לממשלה מקומית שתקום במרגי עיון יסוכל על-ידי מישהו כמו אמין גימאייל, או שיגונה על-ידי מישהו כמו מישל עאון. מי שייבחר לראש-ממשלה בדרום לבנון יוביל את ההמונים הנוצריים בלבנון.
2. עניין זה מביא אותנו לבעיית המוכנות בקרב הנוצרים הלבנוניים. הנוצרים בלבנון של ימינו פתוחים הרבה יותר לרעיון, בניגוד לשנות השמונים. אחרי נפילתה של מזרח ביירות, מחדלי המנהיגות המסורתית שלהם והלחצים הסוריים-איסלאמיים המתגברים, רובם המכריע של הנוצרים הלבנוניים יתמכו בהתלהבות בממשל עצמי בדרום עצמי.
 - עלינו להודות תחילה שיש היום נוצרים מסוימים המשתפים פעולה עם הסורים. אזוריה המרכזיים של לבנון כבושים בידי הסורים מאז 1990. ככל שהכיבוש רחב יותר, כך גדל מספר משתפי הפעולה. אולם ככל שידם של הסורים כבדה יותר, כך ההמונים מסתייגים מהם יותר. אנו מצפים לתמיכה גלויה, ברורה וחד-משמעית בממשלה דרומית חופשית מצד רוב הנוצרים, ואולי אף מצד מוסלמים רבים.
 3. ולבסוף, זו הפעם הראשונה מאז 1948 שיהיה לישראל עניין עם בעל-ברית אידיאולוגי בלבנון שהיא יכולה לסמוך עליו, ואולי אפילו בעל-הברית היחיד במזרח התיכון. הנוצרים הלבנוניים הלאומיים רואים כיום את ישראל לא רק כזכותם של היהודים למולדתם ההיסטורית, אלא כצורך אזורי לאיזון השליטה הערבית-איסלאמית באזור. המנהיגים הקודמים של הנוצרים (בין 1976 ל-1990) לא השכילו אמנם להבין את הציונות ולשתף פעולה עם ישראל ברובד האסטרטגי, אבל זרם המחשבה החדש המקיף את "הארגון הלבנוני העולמי" (WLO), וקבוצות ופעילים שונים בלבנון ומחוץ לה (וביניהם חלקים מ"הכוחות הלבנוניים", מאנשי עאון, מהדמוקרטים הנוצרים העצמאים, קבוצות שונות, וכן רבים מתומכי צד"ל) הוא השותף האינטלקטואלי והפוליטי היחיד של הציונות במזרח התיכון.

5. תכנית הדרגתית

ל מנת להשיג את היעדים שתוארו לעיל, ונוכח היסודות המורכבים הכרוכים בכך, יש ליישם את התכנית בהדרגה, בשבעה שלבים:

בסופו של התהליך, שאינו צריך להימשך יותר משנה, יופיע במזרח התיכון גורם חדש, שיקרא לשינוי מדיניות ותכניות לא רק בעולם הערבי, אלא גם בארצות-הברית ■